

5 Veertig jaar VMR: twee generaties over de ontwikkeling van het milieurecht

Rieneke Jager, Tessa Röttscheid, Annick van der Harten¹

Rosa Uylenburg: *‘Wees kritisch, daar kan het alleen maar beter van worden.’*

Ter ere van veertig jaar VMR spreekt mr. Annick van der Harten, als lid van de werkgroep VMR Jong, met prof. mr. Rosa Uylenburg. Beiden zijn actief in het milieurecht: zo behoorde Rosa in 1986 tot de eerste rechtenstudenten die het vak milieurecht volgden. Annick is nu circa twee jaar werkzaam als bestuurs- en omgevingsrechtjurist en gaat met Rosa in gesprek over hun kennismaking met de VMR, het vakgebied en de verschillen en overeenkomsten tussen toen en nu.

Annick: Hoe ben je bij je keuze voor het milieurecht gekomen?

Rosa: In 1981 ben ik begonnen met mijn rechtenstudie aan de Universiteit van Amsterdam (UvA). Daar werd het vak milieurecht door prof. mr. N.S.J. (Niels) Koeman gegeven en ik besloot dat te gaan volgen. De vakinhoud was toen anders dan nu: het woord omgevingsrecht bestond bijvoorbeeld nog niet. Ook de klimaatdoelstellingen maakten geen onderdeel uit van de colleges. Het milieurecht zoals we dat toen kenden ging hoofdzakelijk over het recht op nationaal niveau. Dat recht was sectoraal opgebouwd met aparte wetten over bijvoorbeeld de bescherming van de kwaliteit van het oppervlaktewater, over luchtkwaliteit en geluidhinder.

Als ik het goed begrijp, was het milieurecht dus gericht op de nationale problemen. Was er dan helemaal geen aandacht voor de mondiale klimaatverandering?

Jawel hoor, daar was zeker aandacht voor. De milieuwetgeving in Nederland is eind jaren zestig/zeventig sterk ontwikkeld. Daarvoor hadden we alleen de algemene Hinderwet. Die ontwikkeling was sectoraal opgebouwd: de meest urgente milieu-problemen werden eerst aangepakt. Zo werd bijvoorbeeld in de jaren tachtig van de vorige eeuw eerst een Interimwet bodemsanering gemaakt om de bestaande bodemverontreiniging aan te pakken en is daarna pas een Wet bodembescherming gemaakt. Daarna is de weg naar integratie van milieuwetgeving ingeslagen. Van integratie met ruimtelijke ordening en natuurwetgeving was nog geen sprake.

1 Prof. mr. R. Uylenburg is voormalig voorzitter van de VMR en werkt als Staatsraad bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Mr. A.M.J. van der Harten werkt als jurist bij Catch Legal. Het gesprek en de bijdrage zijn samen met mr. T. Röttscheid, advocate (algemeen) bestuursrecht en omgevingsrecht bij Soppe Gundelach advocaten en mr. R.A. Jager, advocate Energierecht bij Newground Law tot stand gekomen.

Dat doet mij afvragen, onze generatie kampt met andere, voor ons gevoel grote (milieu)opgaven, zoals de stikstofproblematiek en de energietransitie. Het voelt dan af en toe alsof de problemen waar we nu tegen aanlopen groter zijn dan ooit. Voelde de problematiek van vroeger ook zo groot?

Vroeger waren er ook grote opgaven. De grotere vraagstukken in de beginjaren van het milieurecht waren sterke verontreiniging van water, lucht en bodemverontreiniging. Bij dat laatste denk ik meteen aan het gifschandaal in Lekkerkerk.² Dat zegt jullie misschien minder, maar dat kende iedereen. Onder een nieuwbouwwijk bleken vaten gif in de grond te zitten. Het probleem van bodemverontreiniging bleek groot in Nederland en leek, vanwege de hoge kosten van sanering, bijna onoplosbaar. Toch is het probleem door wetgeving, grote inspanningen en veel geld opgelost. Daarvoor zijn er hele spannende wetgevings- en uitvoeringstrajecten nodig geweest.

Dat werkt nu ook nog steeds door. Het bodemonderzoek is nu een standaard onderdeel van projectontwikkeling: het is een soort 'tick the box' geworden. Nu weten we dus ook waarom. Daarbij vraag ik me nog af, je zegt net dat de wetgever de bodemproblematiek uiteindelijk heeft aangepakt en opgelost. Hoe zie je dit voor de problematiek die nu speelt?

Ik ben optimistisch en denk dat ook de huidige opgaven oplosbaar zijn, net als het probleem van de bodemverontreiniging. Neem bijvoorbeeld de stikstofproblematiek; dat is mijns inziens een oplosbaar probleem. Het is alleen wel nodig dat keuzes gemaakt worden. De wetgever moet daarin de regie pakken. Op de een of andere manier lijkt het wel of we daar vroeger beter toe in staat waren dan nu. Of we de klimaatverandering op tijd kunnen afremmen is wel een grote zorg bij mij.

Dat denk ik ook. Het is belangrijk om knopen door te hakken. We willen (moeten) ontwikkelen, maar het mag dan weer niet ten koste gaan van het klimaat en de natuur. Dat is de paradox waar we nu mee te maken hebben en daarin moeten we op zoek naar een realistische oplossing. Misschien moeten we daarbij accepteren dat dit waarschijnlijk ook ongemak met zich mee zal brengen.

Het geldt niet alleen voor de stikstofproblematiek. In het tegengaan van de klimaatverandering heeft de wetgever ook een belangrijke taak. Er gaat veel aandacht uit naar de mogelijkheden van de rechterlijke macht, maar die is in die zin beperkt dat een rechter alleen overheden en particulieren kan aansporen te doen waar ze zichzelf aan gebonden hebben. Hiervan is een goed voorbeeld de Klimaatzaak Urgenda.³

Een ander onderwerp: we zitten hier natuurlijk ter ere van veertig jaar VMR. Hoe ben je daarmee in aanraking gekomen?

Na mijn studie ben ik met de VMR in aanraking gekomen. De vereniging trok mij omdat het echt een kennisplatform is voor mensen die binnen het milieurecht

2 Een nieuwbouwwijk in Lekkerkerk (Zuid-Holland) bleek in 1980 op sterk verontreinigde grond te zijn gebouwd. Het was het eerste grote Nederlandse gifschandaal.

3 In de Klimaatzaak Urgenda werd door de Hoge Raad aan de Staat het rechterlijk bevel gegeven om de uitstoot van broeikasgassen eind 2020 met ten minste 25 procent te verminderen ten opzichte van 1990, zie HR 20 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:2006.

werkzaam zijn. Het is bedoeld om kennis te delen en als jonge onderzoekster aan de UvA ging ik vaak naar de door de VMR georganiseerde studiedagen.

Is het uitwisselen van kennis dan ook de meerwaarde van de VMR?

Het leuke aan de VMR is natuurlijk de kennis die je er op je eigen specifieke onderdeel van het vakgebied opdoet, maar dat is het niet alleen. Ga gewoon naar alles toe. Het hoeft daarbij niet speciaal op jouw onderwerp of thema te zien, juist niet. Ontmoet vooral andere mensen. De meerwaarde is juist dat je niet alleen mensen uit je eigen vakgebied ontmoet, maar ook uit andere vakgebieden. Daarnaast ontmoet je juristen die werkzaam zijn bij andere organisaties, zoals de overheid, de wetenschap en de rechtspraak. De VMR is altijd vrij toegankelijk geweest.

Merk je dan nog verschil in de samenstelling van de leden van de VMR met vroeger?
Naar de studiedagen kwamen vroeger minder advocaten dan nu en dan waren dat voornamelijk advocaten van kleinere kantoren. Daarnaast was het aandeel wetenschappers vroeger groter dan nu. Dat lijkt vandaag de dag anders.

Mijn ervaring is toch dat nu een groot deel van de aanwezigen vooral advocaten zijn bij (middel)grote kantoren.

Ik denk dat de wetenschap en de advocatuur elkaar kunnen versterken. Vandaag de dag zijn er ook steeds meer advocaten die wetenschappelijke artikelen publiceren, naast hun werk als advocaat. De VMR kan de plek zijn waar de advocatuur en de wetenschap elkaar ontmoeten.

Denk je dat er binnen de VMR ook uitwisseling van kennis moet zijn tussen de jongere en oudere milieurechtjuristen en -advocaten?

De VMR moet zo veel mogelijk een afspiegeling zijn van de maatschappij. Het is heel goed dat jongere en oudere deskundigen elkaar ontmoeten en samen denken over oplossingen. Een oudere deskundige heeft misschien veel ervaring, maar jongere mensen zijn vaak inventief.

Daarvoor biedt de relatief nieuwe VMR Jong-werkgroep ook een hele leuke aanvulling op de activiteiten van de VMR. Dit is echt een platform voor de jongere leden om elkaar te leren kennen, ervaringen uit te wisselen en van elkaar te leren. In dat kader: zijn er nog zaken die de jonge generatie juristen en advocaten kan bijdragen aan de kwaliteit van het milieurecht?

Aan de nieuwe generatie milieurechtjuristen en -advocaten zou ik mee willen geven kritisch te zijn, daar kan het alleen maar beter van worden. Het is goed om kritisch te zijn zowel over regelgeving als over de uitspraken van rechters.

Ik heb er vertrouwen in dat onze generatie juristen mondig kan zijn. Daarvoor is wel belangrijk dat we van ons laten horen en niet alleen onderling uitspreken wat we vinden. Dit moet ook en juist naar de beslissingmakers toe. We moeten die kritische vragen durven te stellen en minder twifelen aan onszelf.

Ik ben het daar graag mee eens. Maar zorg er daarnaast voor dat binnen een vereniging als de VMR in openheid kennis en ideeën worden gedeeld, juist ook met

mensen die anders over dezelfde problematiek denken. Daar kun je alleen maar beter van worden.

Volgens mij kunnen we een voorbeeld nemen aan jou en aan andere topvrouwen in het vak. Ik denk daarbij dat het onnodig is om overambitieuw te zijn. Zolang je goed bent in wat je doet en de keuzes en gebeurtenissen om je heen durft te blijven bevragen, dan kom je er wel.